

ไบเบิลกับประเทศโลกที่สาม เครื่องมือบุกเบิกทางวัฒนธรรม

The Bible and the third world: Cultural weapon

ยศไกร ส. ตันสกุล*

yosakrai08@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาเกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ของไบเบิลและกลุ่มประเทศโลกที่สาม ตั้งแต่การเริ่มเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในศตวรรษแรกจนถึงยุคอาณานิคม โดยเฉพาะการศึกษาไบเบิลในบริบทของการเป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมที่สาวกชาวคริสต์ได้ใช้ในการเผยแพร่ให้เข้าถึงคนท้องถิ่นในประเทศโลกที่สามได้

แรกเริ่มเดิมที ไบเบิลเขียนโดยภาษาละติน ดังนั้นจึงมีข้อจำกัดในการเผยแผ่คำสอนออกไป และการแปลไบเบิลหลายฉบับในช่วงแรกนั้นไม่สามารถแปลแบบคำต่อคำได้ เพราะคนท้องถิ่นไม่สามารถทำความเข้าใจในเนื้อหาของไบเบิลได้มากพอ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องดัดแปลงเนื้อหาและคำสอนบางประการเพื่อให้สอดคล้องเข้ากับตำนานท้องถิ่นหรือศาสนาดั้งเดิมของประเทศเหล่านั้น อย่างไรก็ตาม นี่นับว่าเป็นความสำเร็จและอำนาจพิเศษของไบเบิลในแง่ของภาษาและวัฒนธรรม ที่ทำให้ได้มาซึ่งอำนาจแห่งศรัทธาและความเชื่ออันสูงสุดเหนือสิ่งอื่นใดในโลกในยุคปัจจุบัน ไบเบิลจึงเป็นต้นแบบของเครื่องมือทางวัฒนธรรมที่น่าศึกษาต่อไป

คำสำคัญ : ไบเบิล, กลุ่มประเทศโลกที่สาม, เครื่องมือทางวัฒนธรรม, การเผยแผ่ศาสนา, ยุคอาณานิคม, ภาษา

*

สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Abstract

This article attempts to examine the history of Bible and the third world in the first century to the age of colonial. Especially, this study will examine Bible was the cultural weapon for the evangelism to native in the third world by apostle and disciple of Christ.

At first, The Bible was written by Latin, so it was limitation for evangelism, and the another version cannot still translate to the other language by word to word, because the locals people cannot understand the contents in the Bible. So they need to alter its content in accordance with the Bible, and the origin religion in the another countries. However, these was successful and the power of culture language in Bible, because they can take the faith, religion and the supreme power which one above all the command and strength in present day. Therefore, the Bible is the prototype of tool for dissemination of cultural studies.

Keywords: the Bible, the third worlds, cultural weapon, evangelism, colonial, language

บทนำ

จากการจัดอันดับหนังสือขายดีตลอดกาล แน่นอนว่าหนังสือที่ครองตำแหน่งอันดับ 1 ก็ยังคงเป็นเล่มเดิมที่ได้ตำแหน่งชนิดแทบผูกขาดเป็นเวลายาวนานหลายศตวรรษ และดูเหมือนจะยังไม่มีแนวโน้มที่จะเสียตำแหน่งอันดับ 1 หนังสือขายดีตลาดกาลของโลกในเวลาอันใกล้นี้ แต่อย่างใดเลย จากยอดขายที่มีมากกว่า 100 ล้านเล่มทั่วโลก แล้วได้แปลออกไปมากกว่า 2,500 ภาษาทั่วโลก หนังสือขายดีเล่มดังกล่าวก็คือ “*พระคัมภีร์ไบเบิล*” (*Bible*) (Hamel, 2011, p.4)

ซึ่งนอกเหนือจากที่มีการบันทึกเป็นสถิติแล้ว ที่สำคัญยิ่งกว่าข้อเท็จจริงทางสถิติคือ การรับรู้ของผู้คนทั่วไปส่วนใหญ่ก็ค่อนข้างเป็นไปในทิศทางเช่นเดียวกัน กล่าวคือ หากมีหน่วยงานใดมีการประกาศออกมาว่าไบเบิลคือหนังสือขายดีอันดับ 1 ของโลก ผู้คนที่รับสารก็จะไม่รู้สึกละอายใจหรือเกิดข้อโต้แย้งมากนัก กล่าวคือสามารถยอมรับกันได้ โดยที่ไม่ได้ตั้งข้อสงสัยหรือตั้งคำถามถึงวิธีการเก็บสถิติเท่าไรนัก แต่หากมีการประกาศออกมาว่าเป็นหนังสือเล่มอื่น แน่นอนว่าย่อมจะมีการถกเถียงหรือตั้งข้อสงสัยเพื่อตรวจสอบถึงวิธีการเก็บข้อมูลเป็นแน่ (www.guinnessworldrecords.com)

อันที่จริงก็เป็นที่รู้จักกันดีสำหรับคนทั่วไปแม้กระทั่งผู้ที่ไม่ได้นับถือศาสนาคริสต์ว่าไบเบิลเป็นหนังสือที่เป็นพระคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญที่สุดในศาสนาคริสต์แล้วยังเป็นหนังสือที่มีชื่อเสียงมากที่สุดในโลกเล่มหนึ่งจนถึงทุกวันนี้ด้วยเช่นกัน ซึ่งในคติความเชื่อของชาวคริสต์นั้นไบเบิลเป็นพระคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ที่ได้รับแรงบันดาลใจจากพระเจ้าเป็นเจ้า ดังนั้นสำหรับความเชื่อของชาวคริสต์แล้ว เนื้อหาที่บันทึกไว้ในไบเบิลจึงเป็นดังพระวจนะของพระเจ้าที่ได้ดลใจให้บันทึกเรื่องราวและประวัติศาสตร์ที่จริงแท้แน่นอนแล้วไม่มีวันเปลี่ยนแปลงหรือจะบิดเบือนไปได้ ไม่ว่าเวลาจะผ่านไปยาวนานกี่พันปีก็ตาม

การเผยแผ่ศาสนาคริสต์ของเหล่าบาทหลวงหรือเหล่ามิชชันนารีในอดีตที่ผ่านมา จึงมีอาจปราศจากการใช้พระคัมภีร์ไบเบิลไปได้เลย ดังนั้น ความสำเร็จของมหาอำนาจตะวันตกในการเผยแผ่ศาสนาคริสต์และเข้าครอบงำดินแดนต่างๆ ในยุคอาณานิคมนั้น จึงนับว่าไบเบิลเป็นส่วนประกอบสำคัญที่นำมาใช้ในฐานะเป็นเครื่องมือหรือ “อาวุธทางวัฒนธรรม” (Cultural Weapon) โดยเฉพาะการพิมพ์และแปลไบเบิลเป็นภาษาต่างๆ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ และการผลิตไบเบิลในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะในรูปแบบของคัมภีร์ทางศาสนาแบบกะทัดรัดและพกพาได้นั้น ทำให้ไบเบิลซึ่งแต่เดิมเป็นคัมภีร์ทางศาสนาที่ใช้ภาษาโบราณที่เข้าใจได้ยาก ก็สามารถจะแพร่หลายแล้วเข้าถึงคนทั่วไปที่ต่างภาษากันได้ โดยมีการใช้ไบเบิลที่แปลเป็นภาษาอังกฤษที่เป็นภาษาสากลและมีการปลูกฝังให้กับคนท้องถิ่นในสมัยอาณานิคม ทำให้ไบเบิลสามารถเข้าถึงได้ง่ายขึ้น แล้วยังผสมให้เข้ากันกับวัฒนธรรมหรือความเชื่อทางศาสนาและลัทธิดั้งเดิมในประเทศกลุ่มโลกที่สามซึ่งเป็นเป้าหมายของชาติมหาอำนาจตะวันตก

บทความนี้จึงมุ่งศึกษาประวัติศาสตร์ของไบเบิลในสถานะของเครื่องมือทางวัฒนธรรมที่นอกเหนือจากเพื่อการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ และการแปลที่ทำให้เข้าถึงได้สำหรับคนทั่วไป และข้อสังเกตเกี่ยวกับกระบวนการดัดแปลงและผสมผสานให้กลมกลืนไปกับความเชื่อทางศาสนา

ดั้งเดิมของท้องถิ่นต่างๆ และกลมกลืนกับตำนาน เทพนิยาย และวรรณกรรมของกลุ่มประเทศโลกที่สาม ตั้งแต่เริ่มการเผยแพร่ในคริสต์ศตวรรษที่ 1 จนถึงหลังยุคล่าอาณานิคม โดยใช้กรณีศึกษาจากการผลิตไบเบิลเพื่อใช้เผยแพร่ในประเทศ อินเดีย จีน บางส่วนของทวีปแอฟริกา และกลุ่มประเทศในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก และการส่งต่อการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ของชาวตะวันตก ที่เริ่มจากชาวยิวแล้วเปลี่ยนผ่านไปสู่มหาอำนาจในโลกตะวันตก ผ่านทางการล่าอาณานิคมด้วยแนวคิดภาระของคนขาวที่ทำให้ศาสนาคริสต์และไบเบิลกลายเป็นเครื่องมือสำคัญ

โครงสร้างบทความ ทฤษฎีการศึกษาและข้อโต้แย้ง

การศึกษาถึงไบเบิลกับกลุ่มประเทศโลกที่สามนั้น จะมุ่งเน้นไปที่เอกสารและแหล่งที่มาจากภายนอก โดยเฉพาะการใช้วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์หนังสือ การศึกษากลุ่มผู้อ่านและการตีความตัวบท

มีงานสำคัญระดับคลาสสิกของ Lucien Febvre ได้อธิบายการศึกษาประวัติศาสตร์หนังสือประเภทงานพิมพ์ (Printed Book) ว่าเริ่มต้นขึ้นตั้งแต่การปฏิวัติการพิมพ์ในยุโรป แล้วไบเบิลก็คือหนังสือเล่มแรกที่ได้พิมพ์เผยแพร่โดยแท่นพิมพ์กูเตนเบิร์ก เป็นจุดกำเนิดของหนังสือที่เป็นงานจากแท่นพิมพ์สมัยใหม่ (Febvre & Martin, 1976, pp.13-17) Febvre ยังเริ่มศึกษาวัฒนธรรมการอ่าน (Culture Reading) ว่าเป็นเรื่องที่โดนมองข้ามไปในการศึกษาประวัติศาสตร์หนังสือ แล้วอธิบายว่า วัฒนธรรมการอ่าน เป็นส่วนประกอบสำคัญของการพิมพ์หนังสือ โดยเฉพาะปัจจัยที่มีผลต่อความสัมพันธ์กับยอดสั่งพิมพ์หนังสือและการสั่งซื้อหนังสือ รวมถึงวัฒนธรรมการอ่านในห้องสมุด ในกรณีของไบเบิลก็คือการอ่านร่วมกันภายในครอบครัว หรือโบสถ์ และในชุมชนเครือข่ายของชาวคริสต์ในยุโรป หนังสือนั้นยังมีความเป็นสินค้าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว สำหรับไบเบิลแล้ว เอกลักษณ์สำคัญคือ เป็นหนังสือหรือเอกสารที่ทรงพลังในการเผยแพร่และสื่อสารเนื้อหาให้กระจายเข้าสู่สังคมภายใต้พลังของความเชื่อและความศรัทธา (Howsam, 2006, pp.47-48.)

นอกเหนือจากนี้ การศึกษาไบเบิลภายใต้วัฒนธรรมที่หลากหลาย โดยใช้วิธีแบบมานุษยวิทยาด้วยการมุ่งไปที่การตีความตัวบท (Text) ก็น่าจะช่วยให้อธิบายการเป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมของไบเบิลได้ชัดเจนยิ่งขึ้น มีทฤษฎีและวิธีการศึกษาของ Clifford Geertz ซึ่งได้เสนอวิธีการตีความตัวบทและวัฒนธรรมในแบบ “Thick Description” (Geertz, 1973) ซึ่งเป็นความพยายามที่จะใช้วิธีตีความ (Interpretation) อย่างละเอียดลึกซึ้งต่อเหตุการณ์หรือตัวบทที่เกิดขึ้น เป็นการอธิบายลักษณะอันสลับซับซ้อนของสังคมนั้นๆ เขาเชื่อว่าทุกตัวบทนั้นมีการทับซ้อนของความหมายกดทับอยู่หลายชั้น การจะทำความเข้าใจความหมายที่แท้จริงภายในนั้น จึงต้องใช้วิธีการตีความแล้วถอดรื้อออกมา วิธีการของ Geertz ได้เข้ามามีอิทธิพลในการศึกษาประวัติศาสตร์ด้วยวิธีแบบมานุษยวิทยาเป็นอย่างมาก โดยไม่ได้มีรูปแบบที่ตายตัว ขึ้นอยู่กับอคติและประสบการณ์ในการตีความของผู้ศึกษาเป็นสำคัญ

สำหรับงานที่มุ่งศึกษาไบเบิลกับประเทศโลกที่สามนั้น มีงานสำคัญของ Rasiah.S Sugirtharajah นั่นคือ The Bible and the third world (Sugirtharajah, 2001) ที่ได้ศึกษาประวัติศาสตร์ของการผลิตและดัดแปลงไบเบิลในการสื่อสารและเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในกลุ่มประเทศโลกที่สาม นี่เป็นงานที่มุ่งวิเคราะห์ไบเบิลในฐานะเอกสารของชนชาวยิวหรือฮีบรู ซึ่งในสมัยคริสต์ศตวรรษแรกๆ นั้น เป็นกลุ่มคนชายขอบ แต่เอกสารของคนชายขอบเหล่านั้นกลับค่อยๆ กลายเป็นเครื่องมือสำคัญของคริสตจักรโรมันที่ได้เผยแผ่เข้าสู่โลกตะวันออกในสมัยอาณานิคม เขายังวิพากษ์เรื่องที่กลุ่มผู้นำในการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ได้พยายามดัดแปลงไบเบิลให้เผยแผ่สู่โลกตะวันออกโดยมีเป้าหมายเพียงเพื่อให้สามารถวางรากฐานของศาสนาคริสต์ในดินแดนอาณานิคมได้เท่านั้น ขณะที่ชาตินิคมอำนาจตะวันตกในสมัยอาณานิคมยังค่อนข้างปราศจากความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับความเชื่อของคนท้องถิ่นได้อย่างถูกต้อง งานศึกษาของเขาจึงนับว่าเป็นหลักสำคัญในการศึกษาไบเบิลกับกลุ่มประเทศโลกที่สาม รวมถึงซีกโลกตะวันออกในการรับรู้ของชาวตะวันตกในยุคก่อนและสมัยล่าอาณานิคมที่สำคัญมาก

จากวิธีการและเช่นนี้ โครงสร้างหลักของบทความจึงขอแบ่งเนื้อหาออกเป็นสามส่วนหลัก ส่วนแรก จะนำเสนอที่มาและประวัติศาสตร์ของไบเบิลในช่วงยุคก่อนจักรวรรดิโรมันและในเครือสหราชอาณาจักรซึ่งเวลานั้นไบเบิลมีสถานะเป็นเอกสารสำคัญของชาวฮีบรูที่เป็นชนกลุ่มเร่ร่อนหรือคนชายขอบ

ส่วนที่สอง มุ่งศึกษาการเดินทางของไบเบิลไปสู่ทวีปเอเชียและแอฟริกา โดยมุ่งการเข้าสู่ประเทศจีน อินเดีย และดินแดนในตอนเหนือแอฟริกาเป็นหลัก ซึ่งไบเบิลได้มีการแปลจากฉบับภาษาละตินและฉบับภาษาซีเรียเพื่อที่จะให้สามารถเข้าถึงคนทั่วไปได้ง่ายขึ้น และการผสมเข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นในระยะแรก ซึ่งลักษณะการเผยแผ่นี้อย่างไม่ได้รับการสนับสนุนจากอำนาจรัฐโดยมหาอำนาจตะวันตก เสมือนในยุคล่าอาณานิคม

ส่วนที่สาม การเผยแผ่ของไบเบิลในยุคอาณานิคม ซึ่งมหาอำนาจจากยุโรปได้ใช้ศาสนาคริสต์เป็นเครื่องมือสำคัญในการเข้าสู่วัฒนธรรมท้องถิ่นของประเทศและดินแดนของผู้ที่โดนล่าในซีกโลกตะวันออก ดังนั้นไบเบิลจึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญผ่านทางเหล่ามิชชันนารีที่เดินทางไปดินแดนต่างๆ การกำเนิดของไบเบิลฉบับพกพา (Cheap Bible) และการแปลเป็นภาษาอังกฤษ ที่ทำให้ไบเบิลมีส่วนสนับสนุนการสร้างเครือจักรภพอังกฤษ การนำไบเบิลมาใช้ร่วมกับการบังคับให้อาณานิคมเรียนภาษาอังกฤษ ทำให้ไบเบิลไม่ได้เป็นเพียงหนังสือสำคัญของศาสนา แต่เป็นการวางรากฐานของการกลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของชาวอาณานิคม นับตั้งแต่ในวัยเยาว์และเป็นการเริ่มสร้างสังคมของคนอ่านไบเบิลและชุมชนเครือข่ายชาวคริสต์ขึ้นทั่วโลก ทำให้ไบเบิลเป็นมากกว่าคัมภีร์ทางศาสนา แล้วกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและชีวิตประจำวันมากยิ่งขึ้น

แม้ว่าบทความนี้จะไม่ได้มุ่งศึกษาเปรียบเทียบไบเบิลกับคัมภีร์ทางศาสนาอื่นและไม่ได้มุ่งศึกษาประเด็นการพิมพ์และเทคโนโลยีการผลิตที่ทำให้ไบเบิลกลายเป็นหนังสือขายดีเท่าไรนักแต่จากการพิจารณาความสำเร็จในการดัดแปลงตนเองของไบเบิลที่สามารถเป็น

เครื่องมือทางวัฒนธรรมที่ก้าวออกมาจากกรอบของการเป็นคัมภีร์ศาสนาได้นั้น ก็ทำให้สามารถมองเห็นถึงความสำเร็จในฐานะเป็นตัวต้นแบบของกระบวนการการดัดแปลงของหนังสือในเชิงวรรณกรรมที่ทำให้ไบเบิลได้เผยแผ่ไปทั่วโลก และมีการรับรู้ในฐานะเป็นหนังสือขายดีและยังวางรากฐานของการศาสนาทางวัฒนธรรมที่สำคัญมาจนถึงยุคปัจจุบัน

ที่มาของคัมภีร์ไบเบิล

คัมภีร์ไบเบิล คือพระคริสต์ธรรมคัมภีร์ของชาวคริสต์ ซึ่งแท้จริงแล้วก็ไม่ใช่หนังสือเพียงเล่มเดียวเท่านั้น แต่เป็นหนังสือที่แบ่งออกเป็นหลายชุดโดยผู้เขียนหลายคนและต่างก็เขียนขึ้นในคนละช่วงเวลาที่แตกต่างกัน จนกระทั่งได้นำมารวมกันเป็นสารบบ ซึ่งจะแบ่งออกเป็นสารบบหลักสองส่วนได้แก่ ฉบับพันธสัญญาเก่า (The Old Testament) ซึ่งเขียนขึ้นก่อนการประสูติของพระเยซูเป็นเวลา 130 ปี และ ฉบับพันธสัญญาใหม่ (The New Testament) ซึ่งเขียนขึ้นหลังจากพระเยซูสิ้นพระชนม์ไปแล้ว

คัมภีร์ทั้งสองฉบับนี้มีเนื้อหาแตกต่างกันไป ด้วยฉบับพันธสัญญาเก่านั้นจะมีการรวมเอาคัมภีร์ฮีบรูของศาสนายูดาห์รวมเข้าไปด้วย ซึ่งทางคริสตจักรโรมันคาทอลิกและฝ่ายโปรเตสแตนต์นั้นมีความเห็นขัดแย้งกันเกี่ยวกับเนื้อหาในส่วนของคัมภีร์ฮีบรู จึงทำให้ทั้งสองนิกายเลือกใช้แตกต่างกันมาจนถึงปัจจุบัน สำหรับฉบับพันธสัญญาใหม่นั้นเป็นคัมภีร์ที่ได้มีการเขียนขึ้นโดยนักบุญและบาทหลวงหลายคนสืบเนื่องต่อมานับตั้งแต่พระเยซูสิ้นพระชนม์ไปแล้ว เป็นการรวมเอาเนื้อหาของฉบับพันธสัญญาเดิม 39 เล่ม และฉบับพันธสัญญาใหม่ 27 เล่ม มารวมกันเป็นหนังสือ 66 เล่ม แล้วรวมเข้าอยู่ในชุดเดียวกัน จนกระทั่งเมื่อถึงศตวรรษที่ 5 จึงได้มีการจัดเข้าไว้ในสารบบเดียวกันและทำให้คริสต์ชนทุกนิกายล้วนยึดถือตรงกันว่าเป็นคัมภีร์ที่ใช้ในสารบบเดียวกันทั้งหมด หากผู้ใดไม่ให้การยอมรับ ก็จะต้องถูกตัดออกจากศาสนาจักรทันที (Broderick และ พระสังฆราชโยเซฟ, 2550, น.121-124)

ชุมชนชาวคริสต์แทบจะทุกแห่งล้วนมีความเชื่ออย่างแรงกล้าว่า เรื่องราวที่อยู่ในคัมภีร์ไบเบิลคือสิ่งที่เปี่ยมล้นด้วยอำนาจของพระเจ้า ดังนั้นไบเบิลจึงเป็นเอกสารที่มีการเขียนขึ้นด้วยความเชื่อว่าเป็นสิ่งที่เกิดจากอำนาจจิตใจของพระผู้เป็นเจ้า จึงมีใช้สิ่งที่ผู้เขียนหรือผู้คัดลอกคนใดจะคิดขึ้นมาเองแล้วเข้าแทรกแซงเนื้อหาแล้วเปลี่ยนแปลงเองได้ตามใจชอบโดยเด็ดขาด ดังนั้นสิ่งที่ปรากฏในไบเบิลจึงเป็นความจริงแท้ที่มีความเที่ยงตรง ไม่บิดเบือน และไม่สามารถตั้งข้อสงสัยได้ เพราะหากสงสัย นั่นจึงเท่ากับว่าสงสัยหรือปฏิเสธในพระวจนะของพระเจ้าด้วยเช่นกัน

โดยสรุปแล้ว คัมภีร์ไบเบิลจึงเป็นคัมภีร์สำคัญที่สุดของศาสนาคริสต์เรื่อยมา ภายหลังเมื่อบรรดามิชชันนารีเริ่มออกเดินทางไปเผยแผ่ศาสนาคริสต์ คัมภีร์ไบเบิลก็ได้รับการแปลออกเป็นหลายภาษา ซึ่งการแปลจากภาษาละตินเป็นภาษาอังกฤษจึงทำให้ไบเบิลเข้าถึงคนทั่วไป (Common People) ในวงกว้างยิ่งขึ้น ทำให้ไบเบิลกลายเป็นคัมภีร์ทางศาสนาและ

หนังสือสำคัญซึ่งไม่อาจจะขาดไปได้สำหรับการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ แล้วยังมีสถานะเป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมที่ทรงพลังที่สุดจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

ก่อนยุคจักรวรรดิ เอกสารของคนขายขอบ

คัมภีร์ไบเบิลในยุคแรกเริ่มนั้นอาจจะจัดได้ว่าเป็นเพียงเอกสารของชนชาวฮีบรูซึ่งเป็นเพียงชนกลุ่มเร่ร่อนเท่านั้นแต่เดิมาแล้วจึงไม่ได้เป็นเอกสารที่มีความสำคัญนัก อย่างไรก็ตามทวีปเอเชียและบางส่วนของทวีปแอฟริกันนั้นก็มีความเชื่อมโยงกันกับเหล่าชาวคริสต์และคัมภีร์ไบเบิลเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในทวีปแอฟริกันนั้น คัมภีร์ไบเบิลจัดว่าเป็นหนังสือที่มีชื่อเสียงที่สุดและยังส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนทั่วไปจำนวนมหาศาล

ลักษณะการเผยแผ่ศาสนาคริสต์และการเดินทางของคัมภีร์ไบเบิลที่เข้าไปสู่ดินแดนในอาณานิคมโบราณในตอนเหนือของทวีปแอฟริกันนั้น จะผ่านทางเครือข่ายและชุมชนชาวคริสต์ที่เดินทางไปยังดินแดนต่างๆ ในทวีปเอเชียและแอฟริกา ไม่ว่าจะเป็นสามัญชนทั่วไป พ่อค้า หรือแม้แต่ชนชั้นสูงและเชื้อพระวงศ์ การติดต่อเชื่อมโยงกันระหว่างชาวคริสต์ในเอเชียนั้นนับว่ามีความเข้มแข็งและสร้างชุมชนขึ้นเป็นเวลานานหลายศตวรรษ ต่อมาสิ่งนี้ได้กลายเป็นโล่ป้องกันชั้นยอดที่ช่วยป้องกันการแผ่ขยายอำนาจของชาวยุโรปที่ใช้การเผยแผ่ศาสนาคริสต์มาผูกโยงกับการปกครองในสมัยอาณานิคม(Sugirtharajah, 2001, pp.13-14)

John England ผู้ศึกษาเกี่ยวกับการขยายตัวของชุมชนชาวคริสต์ในทวีปเอเชียนั้นได้ชี้ว่า การเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในยุคแรกนั้นมีผลมาจากการสร้างโบสถ์และขยายคำสอน โดยเฉพาะในบริเวณดินแดนเมโสโปเตเมียแล้วเข้าสู่ดินแดนเปอร์เซียมาตั้งแต่ช่วงศตวรรษที่ 1 แต่เมื่อราวศตวรรษที่ 8 การขยายตัวก็เริ่มเบาบางลง ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากในทวีปเอเชียเองก็มีศาสนาและแนวคิดปรัชญาหลากหลายสำนักที่แข่งขันกันอย่างเข้มข้น ฟังรากลึกในแต่ละท้องถิ่นอยู่แต่เดิม แล้วผสานเข้าเป็นส่วนหนึ่งกับอำนาจรัฐและวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นๆ ได้มากกว่านั่นเอง (England, 1996, pp.1-2)

อย่างไรก็ตาม มีประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการกำเนิดและหยั่งรากของชุมชนชาวคริสต์ที่คนทั่วไปมักไม่ได้รับทราบ และการศึกษาศาสนาคริสต์และไบเบิลมักไม่ค่อยให้ความสำคัญ นั่นคือ ทวีปเอเชียคือจุดเริ่มต้นของการหยั่งรากฐานชุมชนชาวคริสต์ได้อย่างมั่นคงก่อนที่อื่น Samuel Moffett ได้อธิบายในประเด็นนี้ว่า แท้จริงแล้วชุมชนของชาวคริสต์ได้เริ่มต้นขึ้นอย่างมั่นคงในทวีปเอเชียก่อนจะสามารถเข้าไปหยั่งรากฐานในทวีปยุโรปด้วยซ้ำ รากฐานของชุมชนชาวคริสต์ในทวีปเอเชียจึงมีมายาวนานหลายร้อยปีก่อนหน้าที่ชาวยุโรปจะได้เข้าไปในยุคอาณานิคม เพียงแต่ชาวยุโรปและนักวิชาการส่วนมากมักหลงลืมสิ่งเหล่านี้ กระทั่งกลายเป็นความเข้าใจผิดที่คิดว่าชุมชนชาวคริสต์เริ่มต้นรากฐานอย่างมั่นคงที่ทวีปยุโรปมาก่อนทวีปเอเชีย จึงเป็นจุดเริ่มต้นและศูนย์กลางแห่งแรกสำหรับการสร้างชุมชนชาวคริสต์ในการเผยแผ่ศาสนา มีโบสถ์หลายแห่งที่ถูกสร้างขึ้นและมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักลำดับต้นๆ ซึ่งก็ตั้งอยู่ในเขตทวีปเอเชีย กระทั่งการแปลไบเบิลฉบับพันธสัญญาใหม่จากภาษาละติน หรือกระทั่งกษัตริย์ที่เป็นคริสต์

เตียนคนแรก กวีชาวคริสต์คนแรกๆ ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ล้วนอยู่ในทวีปเอเชียทั้งสิ้น (Moffett, 1998, pp.13)

แน่นอนว่าเรื่องเหล่านี้ไม่ได้รับการเผยแพร่หรือตอกย้ำให้เกิดการรับรู้สำหรับผู้คนโดยทั่วไปเท่าไรนัก ศาสนาคริสต์จึงมีภาพลักษณ์อย่างเต็มที่เป็นศาสนาของคนผิวขาว หรือเหตุที่สามารถเผยแผ่ออกไปทั่วโลกได้สำเร็จนั้นก็เพราะพลังความศรัทธาของคนผิวขาวจากชาติมหาอำนาจตะวันตก ในขณะที่ชาวตะวันออกหรือคนเอเชียนั้น รวบรวมว่าไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ไปด้วยเลย นี่นับว่ามีส่วนคล้ายคลึงกับประวัติศาสตร์นิพนธ์ทั่วทั้งโลก ยกเว้นชาติยุโรปว่าจุดเริ่มสู่ความศิวิไลซ์ของประเทศเหล่านั้นเริ่มขึ้นได้ก็เพราะการมาของชาติตะวันตกเป็นหลัก¹

ไบเบิลในอินเดีย

เหตุการณ์สำคัญที่ทำให้ศาสนาคริสต์สามารถเผยแผ่อิทธิพลไปทางเอเชียตะวันออกและเอเชียใต้ได้นั้น นอกเหนือจากการสถาปนานครอเล็กซานเดรีย (Alexandria) นั่นก็คือการถือกำเนิดขึ้นของเส้นทางสายไหม (Silk Road) ที่ได้ส่งผลให้มีการเดินทางติดต่อค้าขายและแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างอาณาจักรจีนและชาวยุโรปโดยเฉพาะในสมัยที่จักรวรรดิโรมันยังเรืองอำนาจ ได้มีสินค้าล้ำค่าที่ได้มีการแลกเปลี่ยนระหว่างกันของสองซีกโลกตะวันออกและตะวันตก ซึ่งสินค้าล้ำค่าที่นอกเหนือจากไหมก็คือ *คำสอนของพระเยซู (Gospel)* ที่ได้ทยอยเข้าไปสู่จีนและอินเดีย นำไปสู่การสร้างโบสถ์ของชาวคริสต์ที่เพิ่มขึ้น และที่ยังมีความสำคัญมากคือ ทำให้เกิดการคัดลอกคัมภีร์ไบเบิลเพื่อเผยแพร่ เป้าหมายหลักคือเพื่อตะให้คำสอนของพระเยซูสามารถเข้าถึงกลุ่มคนที่แตกต่างกันได้ภายใต้รูปแบบของคัมภีร์ทางศาสนาซึ่งเหล่านี้นักบวชสามารถใช้พกพาเพื่อศึกษาตีความ และเพื่อใช้เผยแผ่คำสอนได้ทุกสถานที่

ไบเบิลที่ใช้ในอินเดียยุคแรกนั้น มาจากการผลิตของ *นิกายเนสโตเรียน (Nestorian Church)* ซึ่งมีที่มาจาก *เนสโตริอุส (Nestorius)* เขาคืออาร์คบิชอปชาวซีเรียที่แห่งกรุงคอนสแตนติโนเปิล เขาเป็นคนแรกที่ริเริ่มให้มีการเผยแผ่ศาสนาคริสต์เข้าสู่ทวีปเอเชียช่วงต้นยุคศตวรรษที่ 4 นับว่าเป็นครั้งแรกที่ฝ่ายปกครองได้เริ่มนโยบายเผยแผ่ศาสนาคริสต์ เนสโตริอุสได้เริ่มให้จัดพิมพ์ไบเบิลฉบับเผยแผ่ในประเทศอินเดีย โดยเป็นฉบับของชาวซีเรีย (Syriac Version) มีเป้าหมายสำคัญคือเพื่อให้ไบเบิลสามารถเข้าถึงคนทั่วไปในวงกว้าง ต่อมาสาวกในสายเนสโตเรียนได้กลายเป็นกลุ่มคนที่มีอิทธิพลอย่างมากสำหรับการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในประเทศอินเดีย (Sugirtharajah, 2001, pp.15-16)

แต่ก็มีข้อโต้แย้งว่าไบเบิลฉบับแรกที่เข้าสู่อินเดียไม่ใช่ฉบับของเนสโตริอุสเท่านั้น ซึ่งในปี ค.ศ.190 ยูเซบิอุส นักบวชคาทอลิกซึ่งมาเข้าเฝ้ากษัตริย์แพนเธียนุสของนครอเล็กซานเดรียที่ประเทศอินเดีย ได้กล่าวอ้างว่าคริสต์เตียนที่นครแห่งนี้สามารถเขียนและคัดลอกคำสอนของนักบุญแมทธิวออกมาเป็นภาษาฮีบรูได้แล้ว คัมภีร์ไบเบิลของเนสโตริอุส

จึงไม่น่าจะเป็นเพียงฉบับเดียวที่เข้าไปในอินเดียในช่วงแรก (The Ecclesiastical History of Eusebius, 1908, p.178)

กระทั่งในศตวรรษที่ 16 ซึ่งอยู่ในยุคสมัยล่าอาณานิคม เมื่อชาวโปรตุเกสเดินทางไปถึงอินเดียก็ได้พบว่าชุมชนชาวคริสต์พื้นเมืองของที่นี่มีความแตกต่างออกไปจากชาวโปรตุเกสเอง พวกเขายังมีไบเบิลในฉบับภาษาละตินของตนเองที่สำคัญคือพวกเขาได้รับอิทธิพลความเชื่อจากไบเบิลในสายเนสโตเรียนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะคติความเชื่อที่ว่า “โบสถ์ของชาวคริสต์” (The Church of Christ) ไม่ใช่ “โบสถ์ของพระเจ้า” (The Church of God) ตามความเชื่อเดิมที่คริสตจักรโรมันคาทอลิกเคยพำสอนไว้ ดังนั้นในมุมมองของนักล่าอาณานิคมชาวโปรตุเกส จึงเท่ากับว่าชาวคริสต์พื้นเมืองเหล่านี้ปฏิเสธบ้านของพระเจ้าตามความเชื่อของคริสตจักร แนวคิดเช่นนี้ทำให้ทางคริสตจักรกล่าวประณามว่าชาวพื้นเมืองเหล่านี้ไม่ใช่ชาวคริสต์ที่แท้จริง แต่เป็นกลุ่มนิกายนอกกรีต (Sugirtharajah, 2001, p.17) ดังนั้นหากว่านักล่าอาณานิคมชาวโปรตุเกสจะปราบปรามชาวพื้นเมืองเหล่านั้นก็ไม่ได้เป็นความผิดอะไร กลายเป็นความชอบธรรมให้ชาวโปรตุเกสใช้กำลังทหารเพื่อเข้ายึดครองดินแดนของชาวพื้นเมืองอินเดียเหล่านั้นไปโดยปริยาย

แต่ปัญหาในอินเดียคือแทบไม่ปรากฏการคัดลอกเป็นภาษาแบบครบถ้วนสมบูรณ์ กระทั่งมิชชันนารีชื่อดังที่สุดผู้หนึ่งคือ *นักบุญฟรานซิส ซาเวียร์ (Francis Xavier)* ได้เดินทางเข้าไปทำภารกิจเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในทวีปเอเชียในช่วงศตวรรษที่ 16 สถานที่เป้าหมาย ได้แก่ อินเดีย หมู่เกาะทะเลจีนใต้ และญี่ปุ่น ซึ่งวิธีการสำคัญในการอ่านเนื้อหาในไบเบิลที่เกิดขึ้นเวลานั้นคือการรวมตัวกันของชาวคริสต์ที่มาทำพิธีหรือชุมนุมกันภายในโบสถ์ แล้วแทนที่แต่ละคนจะอ่านเนื้อหาในคัมภีร์เอง ก็จะมีการร้องเพลงสวดให้เป็นสื่อแทนที่นับเป็นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเพราะปราศจากไบเบิลฉบับภาษาอินเดียแบบครบถ้วนเพราะเท่ากับใช้เพลงสวดเพื่อให้คนทั่วไปเข้าถึงพระเจ้าได้แทน (Sugirtharajah, 2001, p.20)

กระทั่งต่อมา นักบวช เคลาดิอุส บูซานาน นักบวชนิกายโปรเตสแตนต์ ซึ่งเดินทางมาที่อินเดียในช่วงศตวรรษที่ 18 เขาได้เป็นผู้เริ่มทำภารกิจแปลไบเบิลเป็นภาษาท้องถิ่นของอินเดียจำนวนมากอย่างจริงจังฉบับแรกนั้นเริ่มต้นแปลเป็นภาษามาลายาลามนับว่าเป็นความพยายามก่อนหน้านี้ที่จะมีเทคโนโลยีการพิมพ์แบบตะวันตกตามเข้ามาในภายหลังจากนี้ (Sugirtharajah, 2001, p.21)

โดยสรุปแล้ว ไบเบิลในอินเดียนั้นแท้จริงเริ่มต้นมานานก่อนที่มหาอำนาจตะวันตกจะเข้ามา แต่เพราะโดนมองไม่แตกต่างจากนิกายนอกกรีต ทำให้กลายเป็นหนึ่งในข้ออ้างที่ชาวผิวขาวจะต้องปราบปราม เพื่อนำคริสต์ศาสนาที่พวกเขามองว่าถูกต้องแท้จริงมามอบให้ ซึ่งในยุคอาณานิคมนั้น ความสำเร็จของการเผยแผ่ไบเบิลในอินเดียคือการใช้เพลงสวดเป็นหลัก ทำให้หตุเขยการขาดแคลนไบเบิลภาษาท้องถิ่นในอินเดียไปได้ การร้องเพลงสวดยังอาจนำไปสู่การร่วมกิจกรรมเพื่อความบันเทิงภายในโบสถ์ด้วย ซึ่งเมื่อพิจารณาจากวิถีทางศาสนาของคนอินเดียนั้นนับถือฮินดูเป็นหลักแล้วมีการสวดหรือร้องเพลงเพื่อบูชาสรรเสริญพระเจ้าของตนกันอย่างมากนั้น การให้มาร้องเพลงสวดกันในโบสถ์ จึงเป็นวิธีการสำคัญหนึ่งที่ช่วยให้ไบเบิลสามารถ

เข้าถึงคนอินเดียท้องถิ่นได้อย่างดี เพราะใครๆ ก็สามารถร้องเพลงได้ ไม่ว่าจะเป็นยาจกหรือผู้มีการศึกษา แล้วยังสามารถจดจำเนื้อหาบางส่วนได้มากกว่าจะอ่านเป็นคัมภีร์เป็นหลักเท่านั้น

ไบเบิลในจีน

บรรดาคริสต์เตียนกลุ่มแรกที่เข้ามาถึงประเทศจีนคือสายนิกายเนสโตเรียน ซึ่งนำไบเบิลฉบับภาษาซีเรียไปเผยแพร่ในประเทศจีนเป็นครั้งแรก มีผู้นำคือ อโลเฟ็น บิชอปชาวเปอร์เซียได้เข้าไปในประเทศจีนเมื่อราวศตวรรษที่ 6 ซึ่งตรงกับสมัยราชวงศ์ถังในรัชสมัยของพระเจ้าถังไท่จงจักรพรรดิซึ่งเป็นมหาราชที่ได้รับการยกย่องมากที่สุดในประวัติศาสตร์จีน การเข้ามาของศาสนาคริสต์ในช่วงเวลานี้จึงนับว่าตรงกับยุคทองของการเผยแผ่พุทธศาสนาในเมืองจีนด้วยเช่นกัน (Sugirtharajah, 2001, p.22)

ภารกิจการเผยแผ่ศาสนาคริสต์และการแปลไบเบิลเป็นภาษาจีนได้รับการตอบรับและอุปถัมภ์จากพระเจ้าถังไท่จงเป็นอย่างดี โบสถ์ของชาวคริสต์และสาวกสายเนสโตเรียนจึงได้เริ่มขึ้นที่ประเทศจีนในช่วงเวลานี้ (Moffett, 1998, p.299) โดยนักบวชทั้งหมดเป็นชาวเปอร์เซีย ต่อมาพระเจ้าถังไท่จงก็ได้ประกาศให้ความคุ้มครองชาวคริสต์ในการเผยแผ่ศาสนาแต่แม้จะได้รับการสนับสนุนเช่นนี้ กลับไม่ปรากฏร่องรอยของไบเบิลที่แปลเป็นภาษาจีนในฉบับสมบูรณ์ครบถ้วนปรากฏขึ้นในช่วงเวลานั้นเลย ต้องรอถึง 600 ปีถัดมาในประเทศจีนจึงปรากฏไบเบิลฉบับครบถ้วนสมบูรณ์ด้วยการแปลเป็นภาษามองโกลในสมัยราชวงศ์หยวนของชาวมองโกลที่ครองอำนาจในช่วงศตวรรษที่ 12-13 ซึ่งเป็นยุคสมัยที่ชาวมองโกลได้แผ่ขยายอิทธิพลเข้าครอบคลุมทวีปเอเชียและบางส่วนของตะวันออกกลางและยุโรปตะวันออก (Moffett, 1998, pp.301-302)

สาเหตุที่ไม่ปรากฏการแปลไบเบิลฉบับภาษาจีนแบบครบถ้วนนั้น เมื่อพิจารณาแล้วอาจมาจากปัจจัยหลายประการ ได้แก่การประกาศแนวคิดและการตีความเนื้อหาในไบเบิลนั้นมีลักษณะที่แตกต่างไปจากการตีความของคนจีนเพราะคนจีนมีวัฒนธรรมและแนวปรัชญารวมถึงเอกลักษณ์ของพวกตนเองอย่างเข้มแข็ง คนจีนจำนวนมากนั้นมีวิถีชีวิตด้วยคติในลัทธิขงจื๊อ ลัทธิเต๋า และ พุทธศาสนา รวมถึงแนวคิดหลากสำนักกันอย่างเข้มข้นมานานเป็นพันปี แนวคิดหลายอย่างในศาสนาคริสต์ซึ่งมีความแตกต่างไปจากของคนจีน จึงเป็นยากที่จะผสมกลมกลืนเข้าในวัฒนธรรมความเชื่อของคนจีนได้เท่าที่ควร ตัวอย่างสำคัญเช่น แนวคิดเรื่องหลักตรีเอกานุภาพ การอยู่ร่วมกับพระเจ้า ความเชื่อความศรัทธา บาปที่มาจากการฆ่าตัวตาย คติความเชื่อในศาสนาคริสต์เหล่านี้มีความแตกต่างไปจากคติความเชื่อของคนจีนเป็นอย่างมาก (Saeki, 1937, pp.134-135)

แต่อย่างไรก็ตาม เนื้อหาบางส่วนในไบเบิลกลับสามารถผสมกลมกลืนเข้ากับคนจีนได้ ดังเช่นกฎข้อบังคับในบัญญัติสิบประการของชาวฮีบรู ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติที่มีความเข้มงวดนั้น กลับสามารถไปกันได้กับคติความเชื่อในลัทธิขงจื๊อ ซึ่งมีความเคร่งครัดในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอย่างมาก ตัวอย่างเช่น ความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตร สามิและภรรยา

จักรพรรดิและขุนนางหรือ ข้อห้ามเรื่องการไม่ลักทรัพย์ ไม่ฆ่าคน เป็นต้น (Saeki, 1937, pp.135-136)

อีกปัจจัยหนึ่งซึ่งน่าจะเป็นอุปสรรคใหญ่ในการแปลไบเบิลเป็นภาษาจีนคือ วัฒนธรรมด้านอักษรศาสตร์ของจีน ซึ่งอักษรจีนโบราณนั้นเต็มไปด้วยวิธีการและจำนวนตัวอักษรมหาศาลมาก ส่งผลให้การดัดแปลงเนื้อหาหรือสื่อความหมายในไบเบิลทำได้ยาก ในขณะที่การบันทึกคำสอนของศาสนาพุทธ ลัทธิขงจื๊อ และเต๋า ค่อนข้างเอื้อกับวัฒนธรรมการบันทึกของคนจีนมากกว่า ดังนั้นการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ของพวกเนสโตเรียนในยุคนี้จึงต้องมีความยืดหยุ่นอย่างสูงมาก สิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับการแปลและดัดแปลงแนวคิดในไบเบิลให้เอื้อต่อการเผยแผ่ศาสนาในประเทศจีนยุคแรกๆ คือ การทำให้สอดคล้องไปกับคติความเชื่อของคนจีนตัวอย่างเช่น การดัดแปลงชื่อของบุคคลสำคัญในไบเบิลโดยจากพระเยซูหรือ Jesus ก็ให้เปลี่ยนเป็น Ishu หรือพระแม่มาเรีย ก็ให้เปลี่ยนเป็น Mo-yen จิตวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ (Holy Spirit) ก็ให้เปลี่ยนเป็น Cool Wind จะพบว่าทั้งหมดนี้เป็นการดัดแปลงโดยที่ไม่ได้อ่านชื่อหรือใช้คำทับศัพท์จากไบเบิลโดยตรง จึงทำให้ความหมายแทบจะเปลี่ยนเป็นคนละเรื่องไปเลย (Sugirtharajah, 2001, p.26)

อย่างไรก็ตาม การดัดแปลงเช่นนี้จึงเท่ากับว่าเป็นลักษณะของความคิดแบบ “ดึกว่าไม่ได้อะไรเลย” เพราะสำหรับบรรดาคริสต์ชนและสาวกของเนสโตเรียนผู้เผยแผ่ศาสนาในจีนนั้น เมื่อเป็นที่แน่ชัดแล้วว่าพระเจ้าถึงได้ทรงไถ่ให้ความคุ้มครองและอิสระในการเผยแผ่ศาสนา พวกเขาจะรู้ดีว่ามันเป็นโอกาสอันแสนล้ำค่าที่พวกเขาได้รับการสนับสนุนโดยกษัตริย์และอำนาจรัฐของดินแดนนี้ (หรืออย่างน้อยก็ไมโดนคราชา) ทำให้พวกเขาทำงานง่ายขึ้น ไม่ต้องเผชิญกับการต่อต้าน ดังนั้นเมื่อได้โอกาสมาเช่นนี้แล้ว ถึงจะต้องมีการดัดแปลงคำสอนไปบ้างแต่ขอให้ได้มีการหยั่งรากฐานของคริสต์ศาสนาไปได้เท่านี้ก็เพียงพอไม่แน่ชัดนักว่าแนวความคิดเช่นนี้เกิดขึ้นกับการเผยแผ่คริสต์ศาสนาในประเทศตะวันออกหรือกลุ่มประเทศโลกที่สามอื่นๆ อย่างชัดเจนเพียงใด

โดยสรุปแล้ว การเผยแผ่ไบเบิลในจีนจึงเป็นการพยายามอธิบายความเชื่อทุกเรื่องให้กลายเป็นคำสอนของพระเจ้าหรือเป็นส่วนหนึ่งของพระเจ้าไปโดยปริยาย ลักษณะคล้ายคลึงกับการเผยแผ่ไบเบิลในอินเดีย ซึ่งทั้งสองดินแดนมีความขัดแย้งในด้านอารยธรรมของตนเองอยู่ก่อนแล้ว เพียงแต่มีความแตกต่างกันอยู่บ้างในด้านรายละเอียด ซึ่งของจีนจะมีลักษณะการคุกคามต่อความเชื่อท้องถิ่นน้อยกว่าของอินเดียอยู่ค่อนข้างมาก อย่างไรก็ตามปัญหาสำคัญของผู้เผยแผ่คริสต์ศาสนาทุกนิกายในจีนคือ การต้องหาทางนำเสนอศาสนาต่อชาวจีนซึ่งเป็นกลุ่มผู้คนที่มีวิถีชีวิตและความเชื่อของตนเองอย่างฝังรากลึกมายาวนาน ซึ่งสุดท้ายแล้วปัญหานี้ก็แทบหมดไป หลังจากมีไบเบิลฉบับภาษาอังกฤษได้แพร่หลายมากขึ้น

ไบเบิลในทวีปแอฟริกาเหนือ

การเผยแผ่ไบเบิลในทวีปแอฟริกามีความยากลำบากแตกต่างไปจากอินเดียและจีน แม้ว่าชุมชนชาวคริสต์จะมีถิ่นฐานอยู่บริเวณตอนเหนือของทวีปแอฟริกามาตั้งแต่ช่วงศตวรรษ

ที่ 1 อยู่แล้วก็ตามซึ่งบรรดามิชชันนารีส่วนใหญ่นั้นมาจากบริเวณเอเชียไมเนอร์แล้วเดินทางเข้าสู่อียิปต์ ในระยะเริ่มแรกมีผู้บุกเบิกคนสำคัญคือ นักบุญออกุสติน ส่วนแนวคิดสำคัญในการผสมผสานความเชื่อทางวัฒนธรรมคือการนำพระเจ้า (God) ให้เป็นองค์เดียวกับพระเสาร์ (Saturn) เกิดเป็นแนวศรัทธาแบบใหม่ขึ้นในตอนเหนือของทวีป (Raven, 1993, p.168) แนวคิดเช่นนี้จึงช่วยให้เห็นถึงการดัดแปลงความเชื่อในคริสต์ศาสนากับศาสนาท้องถิ่นของชาวแอฟริกา

มีบันทึกโบราณที่แสดงว่า การเผยแผ่เข้าไปสู่บริเวณแอฟริกาตะวันออกเฉียงเหนือ มีจุดศูนย์กลางอยู่ที่เอธิโอเปีย จากนั้น 3 ศตวรรษต่อมา ดินแดนตูนิเซียได้กลายเป็นจุดรวมของคริสต์สามสายหลักที่เผยแผ่ไปเปิดด้วยภาษาละติน ได้แก่ เทอร์ทูเรียน ไชเปเรียน และออกุสติน ก่อเกิดชุมชนชาวคริสต์ที่เติบโตอย่างต่อเนื่องและเป็นจุดเริ่มต้นของคริสต์นิกายแอฟริกัน (African Church) กลายเป็นศูนย์กลางเผยแผ่ศาสนาคริสต์ที่มีการเคลื่อนไหวอย่างสูงมากในขณะนั้นในอียิปต์นั้น มีการแปลไบเบิลฉบับของชาวอิบรูหรือฉบับพันธสัญญาเก่าให้เป็นภาษากรีกเกิดขึ้นที่นครอเล็กซานเดรียในช่วง 200 ปีก่อนคริสตกาล ซึ่งนับว่าเป็นช่วงเวลาก่อนหน้าการแปลไบเบิลเป็นภาษาอังกฤษเป็นระยะเวลามากกว่า 1,000 ปีด้วยซ้ำ โดยมีนครอเล็กซานเดรียเป็นหัวหอกหลักของการนี้ (Sugirtharajah, 2001, pp.30-31)

ส่วนไบเบิลฉบับที่สำคัญที่สุดในการตีความบทสวดต่างๆ นั้นคือไบเบิลฉบับภาษาละตินของนักบุญออกุสตินซึ่งค่อนข้างประสบความสำเร็จในการเข้าถึงชนชั้นปกครอง เนื่องจากภาษาละตินเป็นภาษาสำคัญที่มีการสอนกันอยู่แล้วในชนชั้นปกครองของทวีปแอฟริกาเหนือ ทำให้การเข้าถึงไบเบิลฉบับภาษาละตินนั้นไม่ค่อยประสบปัญหานัก อย่างไรก็ตาม ออกุสตินกลับไม่สามารถเข้าถึงชนพื้นเมืองและคนทั่วไปได้เลย เพราะคนพื้นเมืองส่วนมากใช้ภาษาพิวนิค ดังนั้นแม้ว่าออกุสตินจะได้ชี้ว่าเป็นนักบุญผู้ที่ยิ่งใหญ่ แต่เขาค่อนข้างปราศจากความเข้าใจในวัฒนธรรมพื้นฐานของชาวพื้นเมืองในแอฟริกาเหนือเท่าที่ควร (Sugirtharajah, 2001, p.32) แล้วหลังจากนั้นราวสองทศวรรษ ออกุสตินได้เปลี่ยนมาใช้วิธีการใหม่ โดยหันมามุ่งเน้นให้ผู้อ่านไบเบิลได้มีความเพลิดเพลินต่อการอ่านและฟังเรื่องราวของพลั้งเหนืธรรมชาติดและฤทธาานุภาพทั้งหลายในไบเบิล ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการกลับมาฟื้นคืนชีพของพระเยซู การรักษาอาการเจ็บป่วยด้วยการสัมผัส บาตรแผลศักดิ์สิทธิ์ การเสียสละตนเอง เป็นต้น (Freund, 1952, pp.232-233)

ต่อมาราวศตวรรษที่ 4-5 บิชอปโดนาตุส แมคนัส ได้ผลักดันให้สร้างชุมชนชาวคริสต์ของทวีปแอฟริกาเหนือ จึงเป็นจุดเริ่มของนิกายโดนาติสต์ (Donatists) เป็นสายที่ยึดแน่วคิดว่านักบวชจะต้องมีความเคร่งครัดในการปฏิบัติตนแล้วยังมีการให้นักบวชและคริสต์ชนหันมาศึกษาภาษาพิวนิค เพื่อจะได้เข้าถึงคนพื้นเมืองของแอฟริกาได้ดีกว่าเดิมกลุ่มนี้จึงประสบความสำเร็จมากที่สุดในการผสมผสานความเชื่อและเผยแผ่ไบเบิลให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมของชาวพื้นเมืองอย่างไรก็ตาม ได้เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างกลุ่มโดนาติสต์กับกลุ่มของออกุสตินทำให้เกิดการแข่งขันระหว่างสองกลุ่มในการเผยแผ่ศาสนา โดยฝ่ายออกุสตินมุ่งเน้นการนำเสนอเรื่องราวอิทธิปาฏิหาริย์มากกว่าจะเน้นให้ชาวพื้นเมืองศึกษาคำสอนในไบเบิล

ส่วนฝ่ายโดนาติสต์จะมุ่งการเข้าถึงชาวพื้นเมืองด้วยการยอมศึกษาภาษาของชาวพื้นเมืองและการยึดมั่นในหลักปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัด (Freund, 1952, p.242)

ซึ่งผลคือ ฝ่ายโดนาติสต์ได้รับความนิยมจากชาวพื้นเมืองในแอฟริกาเหนือมากกว่าเรื่องราวของอิทธิปาฏิหาริย์และฤทธาภพของพระเจ้านั้นเป็นที่จับใจของผู้คน ส่วนหนึ่งนั้นเป็นเพราะมันไปกันได้กับเรื่องเล่าและตำนานพื้นถิ่นของชาวแอฟริกาเองด้วย ในขณะเดียวกันการอ่านภาษาละตินในไบเบิลนั้นไม่ได้เป็นปัญหาสำหรับชนชั้นปกครองในแอฟริกาเหนือ (Sugirtharajah, 2001, p.35-36)

โดยสรุปแล้ว ไบเบิลในแอฟริกาเหนือช่วงก่อนยุคอาณานิคมได้แบ่งออกเป็นสองสถานะ นั่นคือสำหรับชนชั้นปกครองและชาวพื้นเมือง สำหรับชนชั้นปกครองนั้น พวกเขาสามารถศึกษาและอ่านไบเบิลในฐานะเอกสารชนิดหนึ่งได้ แล้วก็ไม่ได้มีการปฏิเสธหรือโต้แย้งความเชื่อภายในนั้นเท่าไรนัก ส่วนชาวพื้นเมืองเองก็มีความชื่นชอบต่อเรื่องราวอิทธิปาฏิหาริย์เหนือจริงที่อยู่ในไบเบิล ดังนั้นจึงแทบไม่ได้ดัดแปลงชื่อหรือเนื้อหาเพื่อให้เข้าถึงชาวพื้นเมืองแตกต่างไปจากจีนและอินเดีย แต่ในแอฟริกาจะใช้วิธีอธิบายให้คนพื้นเมืองเข้าใจง่ายขึ้นเท่านั้น ดังเช่นอากุสตินนำเสนอว่า พระเจ้าในคริสต์ศาสนาคือพระเจ้าองค์เดียวกันกับพระเสาร์นั่นเอง

ยุคอาณานิคม ชุมชนชาวคริสต์และสังคมไบเบิล

ด้วยแนวคิด “ภาระของคนขาว” (*White Burden*) ด้วยความเชื่อว่า พวกตนมีภาระหน้าที่จะต้องนำความเจริญ อารยะธรรม และคริสต์ศาสนาเข้าไปเผยแผ่ให้แก่ผู้ที่ด้อยกว่าในซีกโลกตะวันออกไกล ซึ่งคนตะวันตกได้ครอบครองและขีดเส้นไว้เช่นนั้น

ชาติตะวันตกจะใช้กำลังทหารและแสนยานุภาพเข้านำหน้าในการทำศึกเพื่อยึดครองดินแดนแล้วสร้างอาณานิคมก่อนที่จะครอบงำทางความเชื่อและค่านิยมด้วยการใช้คริสต์ศาสนา จึงเป็นการใช้ศาสนาเพื่อผลทางการเมืองตามมา ดังนั้น คริสต์ศาสนาและไบเบิลจึงนับว่าเป็นหัวใจสำคัญที่เหล่านักบุกเบิกชาวตะวันตกใช้ในการล่าอาณานิคมและผนวกดินแดนเหล่านี้เข้าไว้ใต้อาณัติอย่างได้ผล ไบเบิลในฐานะเป็นหนังสือคำสอนที่สำคัญสูงสุดในศาสนาคริสต์จึงเป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมชิ้นสำคัญที่ไม่อาจขาดได้ ซึ่งประเทศที่เป็นแกนนำในการยุคอาณานิคมของชาติตะวันตก ได้แก่ โปรตุเกส ฮอลันดา สเปน ต่อมาจึงเป็นยุคของ อังกฤษ และฝรั่งเศส

ช่วงยุคอาณานิคม จักรวรรดิอังกฤษได้นำแนวคิดที่ว่าด้วยการใช้คริสต์ศาสนามาโยงเข้ากับการปกครองเพื่อจัดการกับกลุ่มประเทศอาณานิคมกรณีตัวอย่างสำคัญคือประเทศอินเดีย เพราะเดิมทีแล้วการแปลไบเบิลเป็นภาษาท้องถิ่นในอินเดียนั้นค่อนข้างประสบปัญหา และก็ไม่ได้มีการแพร่กระจายไบเบิลที่มากพอ กระทั่งศตวรรษที่15-18 มีไบเบิลฉบับแปลภาษาอังกฤษเริ่มแพร่หลายในอินเดียคนท้องถิ่นสามารถอ่านได้เข้าใจง่ายขึ้น แล้วยังช่วยการแก้ปัญหาที่จะต้องแปลชื่อหรือตีความหมายให้เป็นภาษาท้องถิ่นอีกด้วย

นอกจากนี้ไบเบิลฉบับแปลภาษาอังกฤษยังมีเป้าหมายสำคัญอีกประการคือใช้เป็นเครื่องมือเพื่อใช้ขับเคลื่อนในการสร้างสังคมชาวคริสต์ในกลุ่มประเทศอาณานิคม มีส่วนช่วยอย่างมากในการสถาปนาโบสถ์ของคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ภายในประเทศอาณานิคม ซึ่งสิ่งที่มีชั้นนาริจากอังกฤษนำเข้ามาในนั้นยังรวมถึงไปการศึกษา การแพทย์ วิทยาการจากโลกตะวันตก สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเงื่อนไขสำคัญซึ่งเหล่านักชั้นนาริจากชาติมหาอำนาจตะวันตกจะต้องนำเข้าไปเผยแพร่ในดินแดนตะวันออกเช่นเดียวกับพวกชาติมหาอำนาจทางทะเลก่อนหน้าอังกฤษคือ โปรตุเกส ฮอลันดา สเปน แต่สิ่งที่อังกฤษเหนือกว่าชาติตะวันตกเหล่านั้น อังกฤษเข้าสู่โลกตะวันออกในฐานะผู้รุกรานและมีการบังคับใช้ภาษาอังกฤษอย่างจริงจัง โดยเฉพาะการบังคับให้มีการสอนภาษาอังกฤษไม่ว่าจะในโรงเรียนและภายในโบสถ์ การอ่านไบเบิลในห้องเรียนก็เป็นส่วนหนึ่งที่เข้ามาพร้อมกับโบสถ์ของคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ ซึ่งในชุมชนของชาวคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ในต่างแดนนั้นถึงกับมีคำกล่าวว่า

“ชาวโปรเตสแตนต์ที่ปราศจากไบเบิล ก็เปรียบเหมือนทหารที่ปราศจากอาวุธสำหรับใช้ออกศึก” (Sugirtharajah, 2001, p.52)

นี่จึงเป็นการนำไปสู่การพิมพ์ไบเบิลฉบับพกพาหรือแบบราคาถูก (Cheap Bible) ซึ่งช่วยให้ชาวคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์สามารถใช้ติดตัวพกพาไปอ่าน หรือจะนำไปใช้เผยแพร่ศาสนาให้กับผู้คนในดินแดนต่างๆ ได้ทุกสถานที่ ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาแต่โบสถ์เพียงอย่างเดียว

สังคมผู้อ่านไบเบิล (ฉบับภาษาอังกฤษ) จึงได้เริ่มต้นขึ้นจากจุดนี้นอกจากนี้ยังมีตำนานเรื่องเล่าที่ได้สร้างความประทับใจและมักเล่าซ้ำกันบ่อยครั้งเกี่ยวกับเรื่องราวของแมรี โจนส์ เด็กสาวอายุ 16 ปีจากเวลส์ เธอมีความรักอย่างลึกซึ้งต่อพระวจนะของพระเจ้า ยอมเดินทางไกลถึงสองไมล์เพื่อไปอ่านไบเบิลฉบับภาษาอังกฤษในห้องสมุดจากนั้นเธอก็เก็บหอมรอมริบอยู่หลายปีแล้วเดินทางไกลถึง 20 ไมล์ เพื่อที่จะเดินเข้าเมืองไปหาซื้อไบเบิลมาอ่านของตัวเอง แต่เมื่อไปถึง เธอก็ต้องผิดหวังเมื่อพบว่าร้านค้าได้ขายไบเบิลหมดไปแล้ว เมื่อโรนัลด์ ชาร์ล ผู้มีอำนาจในรัฐบาลได้ทราบข่าวนี้ จึงได้มอบไบเบิลให้เธอได้เก็บไว้อ่านสมความปรารถนาในที่สุด (Canton, 1904, p.1)

จากเรื่องราวนี้ โจเซฟ ฮิวจ์ ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ผู้ช่วยในสำนักงานของรัฐบาลจึงได้กล่าวว่า “สังคมไบเบิลอาจจะเกิดขึ้นในลักษณะเช่นนี้ก็จริง แต่ทำไมต้องเป็นแค่ที่เวลส์เท่านั้น เหตุใดจึงไม่เป็นที่สหราชอาณาจักร หรือเหตุใดจึงไม่เกิดขึ้นทั่วทั้งโลกกันแล้ว” (Canton, 1904, p.1)

แม้ว่านี่จะเป็นเพียงเรื่องเล่า แต่ก็เป็นเกร็ดประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นว่าแนวคิดการสร้างชุมชนชาวคริสต์และสังคมไบเบิลทั่วโลกนั้นจุดเริ่มต้นอย่างไร

การอ่านไบเบิลฉบับภาษาอังกฤษร่วมกันจึงกลายเป็นกิจกรรมของชุมชนชาวคริสต์ทุกเพศทุกวัย เป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ทำให้เครือข่ายอังกฤษสร้างความยิ่งใหญ่ขึ้นได้ แล้วก็ทำให้ไบเบิลฉบับภาษาอังกฤษได้รับความนิยมมหาศาลเป็นหนังสือและเอกสารเพียงชุดเดียวที่ได้รับการเชิดชูอย่างล้นหลามในฐานะข้อเขียนที่ทรงอิทธิพลที่สุดมีผู้อ่านกว้างขวางที่สุด ไม่ได้

จำกัดเพศหรือผิวสี สามารถหลายกรอบหรือข้อจำกัดของผิวสีได้มากที่สุดในโลกด้วย (The Book Above Every Book, 1910, p.30) นอกจากนี้ยังได้รับการยกย่องเชิดชูว่าเป็นหนังสือที่ขับเคลื่อนมนุษยชาติช่วยมอบแรงบันดาลใจแล้วกระทบถึงจิตใจของผู้คนได้มากที่สุดอีกด้วยเช่นกัน (The Book Above Every Book, 1910, p.97)

บทสรุป

ไบเบิลจึงมีอีกสถานะคือเป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมที่ใช้เป็นอาวุธในการเข้าสู่กลุ่มประเทศโลกที่สามและในสมัยอาณานิคมเพื่อเข้าครอบงำทางวัฒนธรรม แม้ว่านี่จะเป็นถ้อยคำรุนแรงในเชิงลบ รวากับว่าไบเบิลเป็นเสมือนอาวุธที่ใช้ครอบงำทางวัฒนธรรมก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาจากประวัติศาสตร์ของไบเบิลในกลุ่มประเทศโลกที่สามตั้งแต่แรกเริ่มและในยุคล่าอาณานิคมแล้ว คำกล่าวเช่นนี้อาจไม่ได้เกินเลยไปนัก

การแปลไบเบิลเป็นภาษาอังกฤษ แล้วบังคับใช้ให้เป็นส่วนหนึ่งของแบบเรียนประกอบการสอนภาษาอังกฤษ กรณีของประเทศอินเดียในยุคอาณานิคมภายใต้การปกครองของอังกฤษ ภาษาอังกฤษได้บรรจุเข้าเป็นหลักสูตรที่เด็กชาวอินเดียทุกคนต้องเริ่มเรียน การบังคับด้วยนโยบายของรัฐนั้น ทางหนึ่งนอกจากเพื่อให้เกิดความสะดวกต่อการสื่อสารในอนาคตแล้ว การนำไบเบิลเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของแบบเรียน เพื่อให้เด็กได้อ่านและคุ้นเคยตั้งแต่เยาว์ จึงยิ่งปลูกฝังให้ง่ายต่อการเข้ารับ ซึ่งก็จะช่วยนำไปสู่ความภักดีต่อสหราชอาณาจักรอีกด้วยสองคือ นำไปสู่การเชิดชูไบเบิลในฐานะหนังสือขายดี และการสร้างชุมชนชาวคริสต์และสังคมไบเบิลที่มีความเข้มแข็งและปลูกฝังความเชื่ออย่างแรงกล้า ทำให้ผู้คนเกิดความรับรู้และยอมรับได้ไม่ยาก หากประกาศว่าไบเบิลเป็นหนังสือขายดีอันดับหนึ่งของโลก หรือในสังคมโลกเองไบเบิลก็เป็นหนังสือที่มีการซื้อข่าอยู่บ่อยครั้ง เพื่อนำมาศึกษาในสิ่งที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับเรื่องศาสนาหรือประวัติของพระเยซูเลยก็ได้

อย่างไรก็ตาม มีประเด็นที่ควรนำมาพิจารณาประกอบ นั่นคือการเปลี่ยนผ่านของการเผยแผ่คริสต์ศาสนาและไบเบิลจากชาวยิวหรือชาวฮีบรูไปสู่ชาติมหาอำนาจยุโรปตะวันตก โดยเฉพาะกลุ่มประเทศนักล่าอาณานิคม ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่โปรตุเกส ฮอลันดา สเปน มาจนถึงอังกฤษและฝรั่งเศส การเปลี่ยนผ่านของผู้กุมอำนาจในการเผยแผ่เช่นนี้ อาจกล่าวได้ว่าความสำเร็จอย่างมากของอังกฤษในขยายและล่าอาณานิคม และการตีพิมพ์ไบเบิลฉบับภาษาอังกฤษที่ได้รับความนิยมและเข้าถึงคนทั่วไปได้มากที่สุดในโลก ด้วยเหตุนี้จึงอาจเกิดเป็นแนวความคิดในลักษณะเข้าข้างตัวเองประการหนึ่งนั่นคือ มหาอำนาจตะวันตกมองว่าพวกตนคือชนชาติที่มีอำนาจอันชอบธรรมที่สุดในการรับสืบทอดพันธะในการเผยแผ่พระวจนะจากพระเจ้าต่อจากชาวยิวหรือฮีบรูไปโดยปริยาย

ด้วยความที่ศาสนาคริสต์นั้นแม้จะถือกำเนิดจากชาวยิวหรือชาวยิวโบราณ และมีรากฐานมาจากศาสนายูดาห์ ซึ่งหากกล่าวโดยตามตรงแล้ว ก็นับว่าเป็นศาสนาสำคัญของโลกที่ได้ถือกำเนิดขึ้นมาในดินแดนที่เป็นรอยต่อคาบเกี่ยวอยู่ระหว่างสามทวีป ได้แก่ เอเชีย ยุโรป

และแอฟริกา แต่ยิ่งนานวัน ก็ดูเหมือนว่าจะกลายเป็นค่านิยมหรือการรับรู้โดยผิวเผินไปแล้วว่า ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาของชาวตะวันตกและส่วนหนึ่งก็ได้กลายเป็นวัฒนธรรมความเชื่อและความศรัทธาในระดับชีวิตประจำวันของชาวตะวันตกไปแล้ว แม้จะไม่ถึงกับระบุว่าอังกฤษคือผู้รับสืบทอดพันธกิจนี้แทนที่ แต่ก็อาจมองได้ว่าพระเจ้าได้ส่งผ่านมาทางชาวยิวซึ่งเป็นชาติที่ถูกเลือกก่อน จากนั้นจึงเปลี่ยนผ่านมายังเหล่าคริสต์เตียนในชาติตะวันตกต่อมา

จุดน่าสังเกตคือ ชาวยิวซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิดศาสนาคริสต์มาแต่เดิม กลับไม่ได้ใช้อำนาจของศาสนาคริสต์เป็นข้ออ้างในการออกล่าอาณานิคมหรือใช้เป็นอาวุธทางวัฒนธรรมต่อชนชาติอื่นเลย ในทางกลับกัน เมื่อพิจารณาจากประวัติศาสตร์ชาวยิว พวกเขากลับค่อนข้างลือมรั้วและยึดถือศาสนาของพวกเขาโดยไม่คิดจะเผยแผ่ออกไปสู่ชนชาติอื่นเท่าไรนัก แตกต่างจากชาติมหาอำนาจตะวันตกในสมัยอาณานิคม หรือจนกระทั่งปัจจุบันนี้ ซึ่งเปลี่ยนมาใช้วัฒนธรรมทุนนิยม Pop Culture ภาพยนตร์ เพลง และอื่นๆ นับไม่ถ้วน

เชิงอรรถ

¹ อาทิ ประวัติศาสตร์นิพนธ์ของทวีปอเมริกาเหนือ ช่วงที่ชาวยุโรปยังไม่ได้อพยพเข้ามานั้น การเขียนประวัติศาสตร์กระแสหลัก แทบจะมองว่าพวกชาวพื้นเมือง เช่น อินเดียนแดง แทบไม่ได้เกี่ยวข้องอะไรในการสร้างชาติของสหรัฐอเมริกาคนเหล่านี้ กลายเป็นคนชายขอบ ประวัติศาสตร์กระแสหลักของอเมริกาเริ่มขึ้นจากการประกาศเป็นเอกราชแล้วทำสงครามกับอังกฤษ และเริ่มต้นมีประธานาธิบดีคนแรกเป็นต้นมา ส่วนยุคที่เก่ากว่านั้นแทบไม่ได้รับความสำคัญมาเป็นเวลานาน

เอกสารอ้างอิง

- Pabillo S. Broderick, ประธาน ครีตารุณศิลป์ และมนต์สิงห์ ไกรสมสุข แบล พระสังฆราชโยเซฟ. (2550). *พระคัมภีร์ ศีลพระหัตถ์พระเจ้า ฝีมือมนุษย์*. คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อพระสงฆ์.
- Christofer De Hamel. (2011). *An illucrated history from papyrus to print*.Oxford: University of Oxford.
- Geertz, C. (1973). *The Interpretation of Culture: Selected Essays*.New York: Basic Books, Inc.
- Febvre, L., & Martin, H. J. (1976). *The Coming of the Book:The Impact of Printing 1450 - 1800*. NLB: London: Atlantic Highlands: Humanities Press.
- Frend, W. (1952). *The Donatist Church: A Movement of Protest in Roman North Africa*. Oxford: Clarendon Press.

- John C. England. (1996). *The Hidden History of Christianity in Asia: The Churches of East Before 1500*. Delhi: ISPCK.
- Howsam, L. (2006). *Old Books and New Histories: An Orientation to Studies in book and print culture*. Toronto: University of Toronto Press.
- Moffett, S. H. (1998). *A History of Christianity in Asia, vol.1*. New York: Orbis Books.
- Raven, S. (1993). *Rome in Africa*. London: Routledge.
- Saeki, P. Y. (1937). *The Nestorian Documents and Relics in China*. Tokyo: The Academy of Oriental Culture.
- Sugirtharajah, R. S. (2001). *The Bible and the third world: precolonial, colonial and postcolonial encounters*. Cambridge: Cambridge university press.
- The Book Above Every Book*. (1910). London: The Bible House.
- The Ecclesiastical History of Eusebius* (Vol. vol. v). (1908). London: George Bell and Son.
- William Canton. (1904). *The Story pf the Bible Society*. London: John Murray.